

UCHWAŁA

Dnia 26 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie ze skargi dłużnika syndyka masy upadłości I. T.
sp. z o.o. w upadłości likwidacyjnej w O.
przy uczestnictwie wierzyciela Z. Budowa Maszyn S.A. z siedzibą
w T.
na czynność komornika sądowego,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 26 czerwca 2014 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.
postanowieniem z dnia 13 lutego 2014 r.

"Czy na postanowienie sądu rejonowego oddalające skargę na
czynność komornika sądowego w postaci postanowienia o przyznaniu
ruchomości wierzycielowi w wyniku uwzględnienia jego wniosku
o przejęcie ruchomości złożonego w trybie art. 877 k.p.c. przysługuje
zażalenie do sądu II instancji?"

podjął uchwałę:

**Na postanowienie sądu oddalające skargę na czynność
komornika, polegającą na przejęciu ruchomości przez wierzyciela
na własność za cenę nie niższą od ceny wywołania (art. 877
k.p.c.), przysługuje zażalenie.**

UZASADNIENIE

W postępowaniu egzekucyjnym, toczącym się przeciwko dłużnikowi I. T. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w O., Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w D. prowadząc egzekucję świadczeń pieniężnych z ruchomości zarządził sprzedaż w drodze licytacji publicznej zajętej ruchomości - klatki walcowniczej typu trio do walcowania kształtowników o wartości szacunkowej 3.076.900 zł brutto. Wobec niestawienia się żadnego licytanta na dwóch kolejno wyznaczonych licytacjach przetargi nie doszły do skutku. Jeden z wierzycieli egzekwujących Z. – Budowa Maszyn SA z siedzibą w T. złożył, na podstawie art. 877 k.p.c., wniosek o przejęcie wskazanej ruchomości na własność za cenę nie niższą od ceny wywołania.

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w D. postanowieniem z dnia 26 czerwca 2013 r. (1) przyznał na własność wierzycielowi egzekwującemu Z. - Budowa Maszyn SA wskazaną ruchomość za cenę 1.538.450 zł, tj. cenę wywołania drugiej licytacji, (2) przekazał na rzecz innego wierzyciela egzekwującego kwotę 15,29 zł tytułem zaległości obejmującej należność główną i odsetki, (3) przekazał na rzecz dłużnika kwotę 891.916,59 zł pozostałą po zaspokojeniu wierzycieli. Wierzytelność egzekwowana przez nabywcę została zaliczona na cenę nabycia (art. 876 k.p.c.). Postanowienie powyższe w części dotyczącej rozliczeń zostało zmienione postanowieniem Komornika Sądowego z dnia 26 czerwca 2013 r.

Dłużnik złożył w Sądzie Rejonowym w O. skargę na czynność komornika w przedmiocie przyznania ruchomości na rzecz wierzyciela. Wnosząc o uchylenie postanowienia zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego w zakresie czynności dotyczących drugiego terminu licytacji, wadliwe ustalenie wartości ruchomości, naruszenie art. 877 k.p.c. w zw. z art. 866² § 1 k.p.c. oraz art. 866² § 1 k.p.c. Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 20 września 2013 r. oddalił skargę. Dłużnik wniósł zażalenie na powyższe postanowienie do Sądu Okręgowego w K. który, powziąwszy wątpliwości co do dopuszczalności przedstawionego środka odwoławczego, przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne o treści powołanej wyżej.

Sąd stwierdził, że zgodnie z art. 767⁴ k.p.c. zażalenie na postanowienie sądu rozstrzygające skargę na czynność komornika przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie i brak takiego przepisu w odniesieniu do postanowienia oddalającego skargę na czynność polegającą na przyznaniu ruchomości na własność wierzycielowi egzekwującemu za cenę wywołania drugiej licytacji, podczas gdy art. 870 § 2 k.p.c. dopuszcza wprost zażalenie na postanowienie rozstrzygające skargę na czynność polegającą na udzieleniu przybicia ruchomości na rzecz licytanta. Zauważył jednak, że w judykaturze i doktrynie ugruntowane jest stanowisko, że – poprzez odpowiednie zastosowanie art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – dopuszczalne jest zażalenie na tego rodzaju postanowienia, wydane w rozpoznaniu skargi, które prowadzą do zakończenia postępowania egzekucyjnego. Pojęcie „kończące postępowanie w sprawie” nie powinno być rozumiane dosłownie, a z punktu widzenia struktury postępowania egzekucyjnego obejmującego egzekucję z ruchomości orzeczenie o przyznaniu ruchomości na własność wierzyciela stanowi zakończenie samodzielnej części tego postępowania. Do tego poglądu przychylił się sąd przedstawiający zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył:

W pierwszym rzędzie podkreślić należy, że przed przedstawieniem Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego Sąd Rejonowy w K. postanowieniem dnia 26 listopada 2013 r., sygn. akt ... 46/13, ogłosił upadłość dłużnika obejmującą likwidację majątku upadłego. W dacie podejmowania uchwały orzeczenie powyższe, wobec zaskarżenia przez dłużnika, nie było prawomocne. Z chwilą ogłoszenia upadłości, wszelkie postępowania sądowe i administracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i dalej prowadzone jedynie przez syndyka lub przeciwko niemu (art. 144 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r.- Prawo upadłościowe i naprawcze, jedn. tekst: Dz. U. z 2009 r., Nr 175, poz. 1361 ze zm., dalej jako: p.u.n.). W przypadku, gdyby przed ogłoszeniem upadłości upadły zainicjował postępowanie egzekucyjne dotyczące rzeczy lub prawa należących do masy upadłości, następuje podstawienie syndyka w miejsce upadłego, który odtąd działa w imieniu własnym ale na rzecz upadłego. Z tych względów w postępowaniu przed Sądem Najwyższym nastąpiła zmiana strony skarżącej.

Zgodnie z art. 146 ust. 1 p.u.n. postępowanie egzekucyjne dotyczące wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości, wszczęte przed ogłoszeniem upadłości, ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Postępowanie to umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie stoi na przeszkodzie przysądzeniu własności nieruchomości, jeżeli przybicia udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia. W myśl ust. 2 cytowanego przepisu sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze nie wydane, przelewa się do masy upadłości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Wobec tego, że w związku z wniesieniem skargi na czynność komornika wstrzymane zostało wykonanie, obejmującego ją, postanowienia komornika z dnia 26 czerwca 2013 r., a dla prawidłowego biegu postępowania upadłościowego niezbędne jest przesądzenie kwestii prawomocności postanowienia Sądu Rejonowego w O. z dnia 20 września 2013 r., jako mającego znaczenie dla ustalenia składu masy upadłości oraz oceny potrącenia dokonanego przez wierzyciela egzekwującego, w związku z zaliczeniem egzekwowanej wierzytelności przez nabywcę na cenę nabycia, przedstawione zagadnienie prawne nadal jest aktualne.

Rozważając je nie można nie zauważyć jak niepełna jest regulacja dotycząca przejęcia na własność wierzyciela własności ruchomości po nie dojściu do skutku drugiej licytacji. Art. 677 k.p.c. stwierdza jedynie, że w takim wypadku wierzycielowi w ciągu dwóch tygodni od otrzymania zawiadomienia komornika o tym fakcie przysługuje prawo przejęcia ruchomości na własność za cenę nie niższą od ceny wywołania, a w tym wypadku stosuje się odpowiednio przepis art. 875 § 2 k.p.c. Odesłanie ogranicza się zatem do przepisu wyznaczającego, według kryterium wysokości ceny lub kolejności zgłoszenia, pierwszeństwo przejmującego wierzyciela. Pominięto dalsze zagadnienia dotyczące m.in. formy złożenia oświadczenia wierzyciela, czynności komornika, ich zaskarżalności, czy chwili przejścia prawa własności. Zbliżone rozwiązania prawne dotyczące przejęcia ruchomości na własność przez wierzyciela, w cenie nie niższej od daty wywołania, po nie dojściu do skutku pierwszej licytacji (art. 875 k.p.c.) są o tyle bardziej kompletne, że wskazują formę czynności wierzyciela (oświadczenie), wymóg jej

skuteczności (równoczesne złożenie całej ceny) oraz chwilę przejścia własności (zawiadomienie komornika „o przyznaniu przejętej rzeczy”). Nabycie własności ruchomości przez licytanta oferującego najwyższą cenę (*verba legis*: dochodzi do skutku sprzedaż) następuje z chwilą przybicia udzielanego przez komornika (art. 869 § 1 i 2 k.p.c.), przy czym czynność ta podlega zaskarżeniu skargą przez wierzyciela lub dłużnika, z wyłączeniem udzielenia przybicia co do ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu, a na postanowienie sądu w przedmiocie skargi przysługuje zażalenie (art. 870 § 1 i 2 k.p.c.). Regulacja ustawowa w zakresie przejścia nieruchomości przez współwłaściciela nieruchomości rolnej (art. 982 § 1 k.p.c.), wierzyciela hipotecznego w zakresie hipoteki obciążającej spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu (art. 982 § 3 k.p.c.), wierzyciela egzekwującego, hipotecznego, współwłaściciela gdy nikt nie przystąpił do przetargu na drugiej licytacji (art. 984 § 1 k.p.c.) jest bardziej szczegółowa, gdyż przewiduje wprost wydanie przez sąd orzeczenia w formie postanowienia o przybiciu, zażalenie „co do przybicia” (art. 997 k.p.c.), następnie wydanie przez sąd postanowienia o przysądzeniu własności, co do którego także przysługuje zażalenie (art. 998 § 1 i 2 k.p.c.).

Samodzielność konstrukcji przejmowania na własność w toku egzekucji z ruchomości, w szczególności odmienne określenie formy prawnej nabycia przez licytanta (umowa sprzedaży) i przez wierzyciela (przyznanie własności na skutek jednostronnego oświadczenia woli o przejęciu), ponadto umiejscowienie przepisów dotyczących przejmowania w rozdziale 2 działu I tytułu II części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego przemawiają za stanowiskiem, że skutkiem złożenia przez wierzyciela oświadczenia o przejęciu nie jest udzielenie przez komornika przybicia, tylko wydanie postanowienia o przyznaniu ruchomości na własność przejmującego. Podlega ono, na zasadach ogólnych i w braku przepisu wyłączającego, zaskarżeniu skargą na czynność komornika (art. 767 k.p.c.). Pogląd, że brak w omawianym wypadku podstawy do udzielenia przybicia dominuje w doktrynie prawa. Przyjęcie takiego rozwiązania oznacza jednak wyłączenie stosowania art. 870 § 2 k.p.c., stanowiącego podstawę zażalenia na postanowienie sądu wydane w następstwie rozpoznania skargi co do przybicia, i konsekwentnie uzasadnia rozważenie czy podlega zaskarżeniu, a jeżeli tak na jakiej podstawie,

postanowienie sądu podjęte na skutek rozpoznania skargi na czynność komornika polegającą na przyznaniu, w toku egzekucji świadczeń pieniężnych z ruchomości, po zarządzeniu sprzedaży, własności ruchomości na rzecz wierzyciela egzekwującego za cenę wywołania. Zagadnienie powyższe nie było dotąd wprost przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego.

Postępowanie egzekucyjne, zgodnie z systematyką kodeksu postępowania cywilnego, stanowi osobne postępowanie uregulowane w Części trzeciej ustawy, o znaczących różnicach w porównaniu z postępowaniem rozpoznawczym, do którego odpowiednio stosuje się przepisy o procesie (art. 13 § 2 k.p.c.). Co do zasady zaskarżalność postanowień sądowych wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym regulują art. 767 § 1 k.p.c. stanowiący, że na czynności komornika przysługuje skarga do sądu rejonowego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, oraz art. 767⁴ § 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 lutego 2005 r. – dodanym przez ustawę z dnia 2 lipca 2004 r., Dz. U. Nr 172, poz. 1804) w myśl którego zażalenie na postanowienie sądu przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie. Judykatura zgodnie przyjęła ponadto, że dopuszczalne jest opieranie zażaleń na podstawie normatywnej wynikającej z art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przy wykładni pojęcia „postanowienie sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie” uwzględniającej specyfikę postępowania egzekucyjnego. Zwrot ten w szczególności był interpretowany jako „postanowienie kończące postępowanie egzekucyjne” (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 1969 r., III CZP 83/69, OSNC 1970, nr 6, poz. 1050), „orzeczenie kończące zasadniczą część postępowania egzekucyjnego, w tym definitywnie w odniesieniu do niektórych licytantów” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 1973 r., III CRN 344/72, OSNCP 1973, nr 7-8, poz. 144), „zmierzające w istocie rzeczy do zakończenia postępowania” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, OSNC 1987, nr 7, poz. 102), „postępowanie co do którego nie jest przewidziany dalszy etap postępowania egzekucyjnego” (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 177), „orzeczenie kończące samodzielną część postępowania” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1997 r., III CZP 55/97, Prok. i Prawo 1998, nr 2, poz. 35), „nie tylko orzeczenie kończące postępowanie jako

całość, ale także definitywnie zamykające samodzielny, zasadniczą część postępowania egzekucyjnego” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2007 r., III CZP 135/06, nie publ.). W późniejszej uchwale, rozważając zagadnienie dopuszczalności zaskarżenia postanowienia sądu rejonowego oddalającego skargę na czynność komornika polegającą na zajęciu świadczeń emerytalno-rentowych, Sąd Najwyższy stwierdził, że dla zaskarżalności postanowienia miarodajne jest czy jego przedmiot i treść uprawnia do wniosku, że kończy ono postępowanie w sprawie egzekucyjnej, przy odpowiedniej modyfikacji wynikającej z rozwiązań tego postępowania. W orzeczeniu tym wskazano również, że z unormowania zawartego w art. 767⁴ § 1 k.p.c. wynika, że dopuszczalność zażalenia w egzekucji została zawężona do granic nie dającej się uniknąć konieczności, a część judykatów interpretujących pojęcie „kończące postępowanie w sprawie” zapadło w związku z rozstrzygnięciem kwestii dopuszczalności rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub skargi na niezgodność prawomocnego orzeczenia z prawem. Ostatecznie opowiadając się za niezaskarżalnością przedmiotowego postanowienia Sąd przyjął, że nie prowadzi ono do zakończenia takiego sposobu egzekucji, gdyż potwierdza jedynie prawidłowość czynności pierwszego etapu postępowania, polegającego na zajęciu, otwierając drogę do podejmowania dalszych czynności przez organy egzekucyjne (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2008 r., III CZP 106/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 134).

Za niedopuszczalne uznano ponadto zażalenia na postanowienia sądu, których przedmiotem było oddalenie skarg na czynności komornika polegające na: odmowie wystawienia nabywcy faktury VAT potwierdzającej sprzedaż nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1997 r., III CZP 55/97, podobnie oceniając co do tej kwestii zgodność z Konstytucją art. 767⁴ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 i art. 394 § 1 k.p.c. Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z dnia 27 lipca 2012 r., Ts 226/10, OTK ZU 2012, nr 48, poz. 349), zajęciu emerytury dłużnika (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 sierpnia 2005 r., I CNP 4/05, nie publ.), oddaleniu wniosku o sporządzenie dodatkowego opisu i oszacowania (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 28/13, OSNC 2014, nr 1, poz. 3, z dnia 22 maja

2013 r., III CZP 19/13, OSNC 2013, nr 11, poz. 124), zajęciu ruchomości (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95), zajęciu wierzytelności (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2006 r., IV CNP 25/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 48, z dnia 20 lipca 2007 r., I CNP 24/07, nie publ.), oddaleniu wniosku o uchylenie zajęcia wynagrodzenia za pracę (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2007 r., III CZP 135/06). W orzecznictwie przyjęto zaskarżalność postanowień sądu: uchylających czynność komornika, gdy zmierza ono do zakończenia postępowania (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86), co do odrzucenia spóźnionej skargi na czynność komornika (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1999 r., III CZP 58/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 107), co do oddalenia wniosku o zleceniu kuratorowi sądowemu przymusowego odebrania osoby (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 156/06, nie publ.).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione zagadnienie prawne co do zasady opowiada się za poglądem, że w oparciu o odpowiednie zastosowanie art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu rejonowego wydane w następstwie rozpoznania skargi na czynność komornika kończące postępowanie w sprawie lub jego samodzielną część, przez co należy rozumieć takie orzeczenie, którego uprawomocnienie się zamknie drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty, lub takie, którego następstwem jest zwolnienie z obowiązku dalszego rozpoznawania sprawy (podejmowania w niej czynności). Tak też należy zakwalifikować postanowienie sądu rejonowego podjęte na skutek rozpoznania skargi na czynność komornika, która polegała na potwierdzeniu, w toku egzekucji świadczeń pieniężnych z ruchomości, po zarządzeniu sprzedaży, przejęcia jej własności przez wierzyciela egzekwującego za cenę wywołania. Wskazane orzeczenie, jako prowadzące do zakończenia postępowania egzekucyjnego w inny sposób, jest zaskarżalne. Przemawiają za tym następujące względy. Po pierwsze czynność przejęcia własności ruchomości podejmowana jest w określonym rodzaju egzekucji (świadczeń pieniężnych) i sposobie jej prowadzenia (z ruchomości) kończąc je w inny sposób, ale alternatywny i równorzędny z umorzeniem postępowania egzekucyjnego na skutek nie sprzedania ruchomości lub jej nie przejęcia na

własność (art. 877 zd. 3 k.p.c.). Po drugie postanowienie sądu kończy ostatecznie tę samodzielną część postępowania egzekucyjnego (sposób egzekucji) poprzez przeprowadzenie egzekucji z danej ruchomości, a w niektórych wypadkach (takich jak w stanie faktycznym będącym przedmiotem rozpoznania) całe postępowanie egzekucyjne i do tego celu zmierza. W przepisach ustawy brak podstawy do podejmowania przez organ egzekucyjny dalszych czynności w zakresie egzekucji z tej ruchomości. Komornik ustala jedynie w formie postanowienia koszty postępowania egzekucyjnego (art. 770 k.p.c.), a jeżeli uzyskana cena nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli sporządza plan podziału uzyskanej sumy (art. 1033 i nast. k.p.c.). Oczywiście w zależności od okoliczności i zakresu zaspokojenia wskazanego wierzyciela egzekwującego możliwe jest wszczęcie lub kontynuowanie na jego wniosek egzekucji z innych składników majątku dłużnika. Po trzecie rozstrzygnięcie co do skargi wywołuje definitywne skutki rzeczowe w zakresie przejścia prawa własności ruchomości i skutki obligacyjne co do możliwości zaspokojenia wierzyciela egzekwującego przez potrącenie przysługującej mu wierzytelności z ceną nabycia. Nabycie ruchomości następuje przy tym w sposób pierwotny bez obciążeń, a skutek przejścia jest podobny jak przybicie (w egzekucji z ruchomości), przysądzenie własności (w egzekucji z nieruchomości).

Powołanemu postępowaniu nie można przypisać cechy incydentalności (wypadkowości), skoro kończy we wskazany inny sposób postępowanie egzekucyjne (jego samodzielną część). Argumenty utilitarne, odwołujące się do postulatu szybkiego i sprawnego prowadzenia egzekucji oraz zamiaru ustawodawcy ograniczenia środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym, celem zapobieżenia ich nadużywaniu przez dłużników, w tym wypadku nie doznają uszczerbku.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 k.p.c. orzekł jak w uchwale.